

Ny parkering i Enköping

Arkeologisk förundersökning

Fornlämning Enköping 68:1

Sankt Ilian 3:1

Enköpings socken

Enköpings kommun

Uppsala län

Maud Emanuelsson

Ny parkering i Enköping

Arkeologisk förundersökning

Fornlämning Enköping 68:1
Sankt Ilia 3:1
Enköpings socken
Enköpings kommun
Uppsala län

Maud Emanuelsson

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2017

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

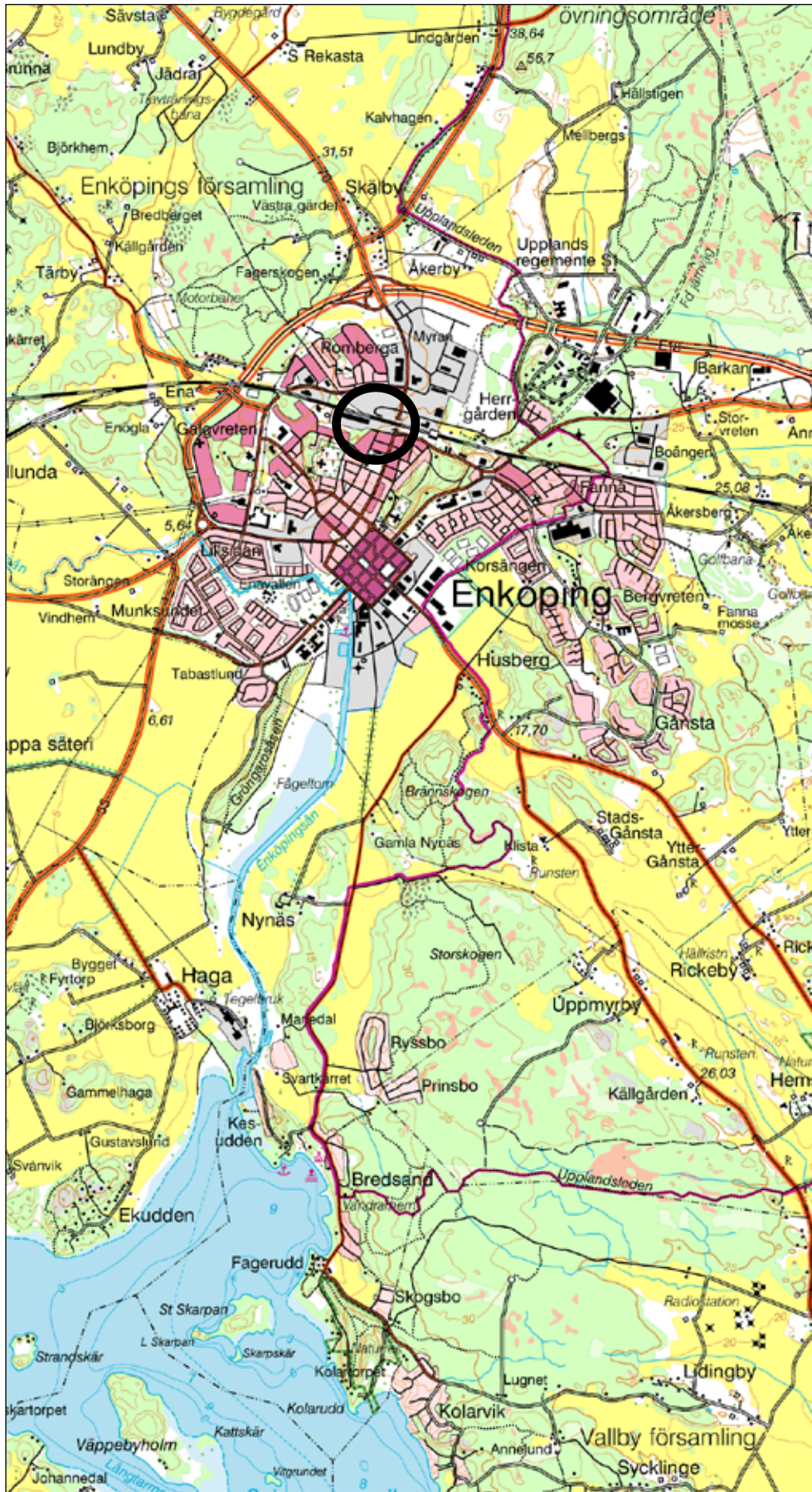
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-584-6

Tryck: JustNu, Västerås 2017

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Ärendet	7
Syfte och målgrupp.....	7
Topografi och fornlämningsmiljö.....	7
Genomförande och metod.....	8
Resultat	9
Utvärdering.....	9
Referenser.....	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Bilaga 1. Schakttabell.....	13

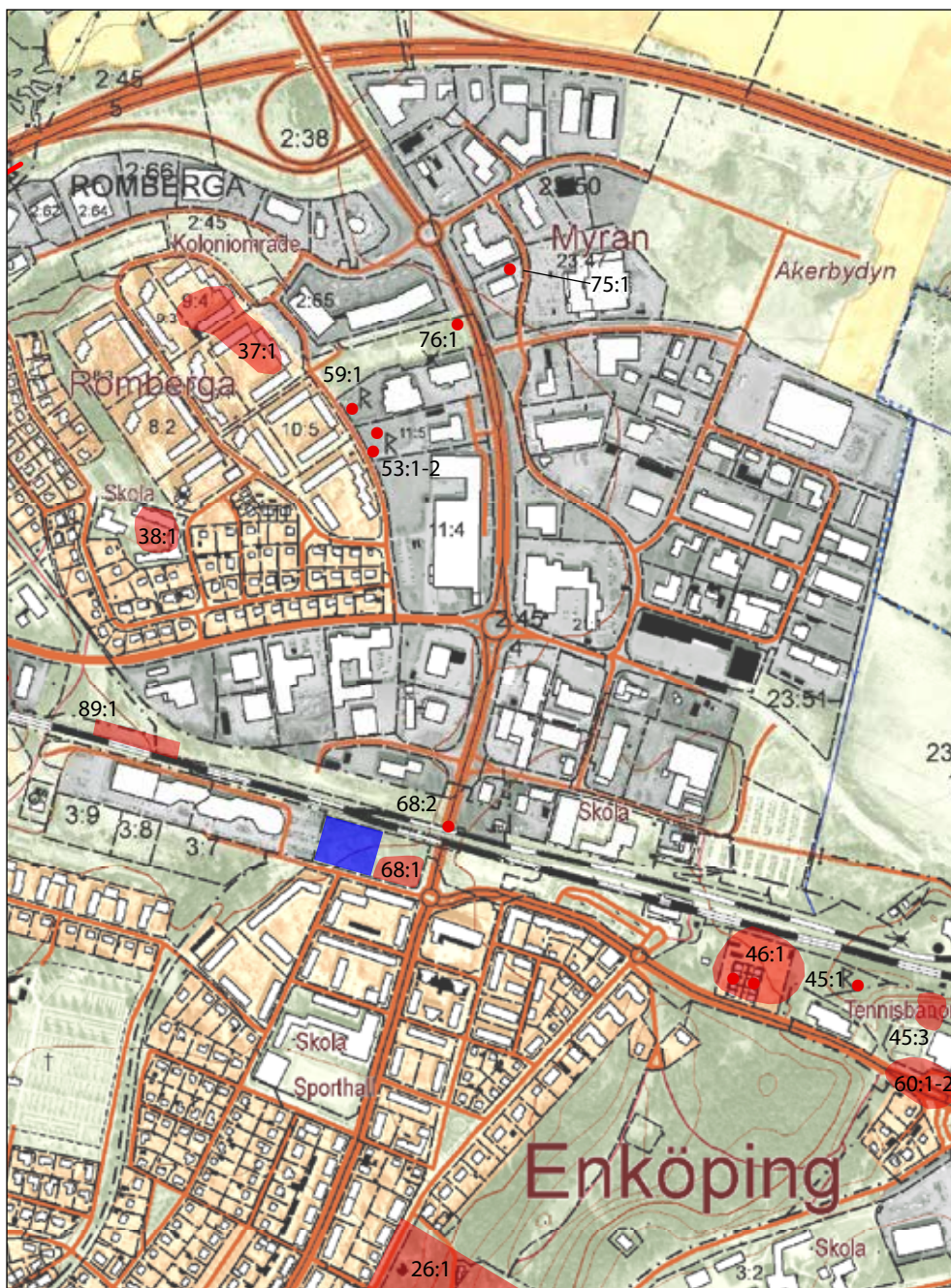
Figur 1. Utdrag ur digitala Gröna kartan. Platsen för förundersökningen är markerad med en cirkel. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har genomfört en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Sankt Ilian 3:1 i Enköpings tätort. Anledningen var att bostadsbolaget Enköpingshem planerade att anlägga en parkeringsplats. Förundersökningen motiverades av att fornlämning Enköping 68:1, inom en angränsande fastighet, inte var avgränsad. Förundersökningen syftade till att avgränsa fornlämningen samt att bedöma dess bevarandegrad, kunskapsvärde och datering.

Förundersökningen ägde rum mellan 24 och 28 november 2016. Den kunde genomföras efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län. Beslutet togs med stöd av 2 kap. 14 § första stycket Kulturmiljölagen (1988:950). Förundersökningen bekostades av Enköpingshem.

Vid förundersökningen framkom en sotfläck och ett recent lager. Fornlämning Enköping 68:1 bedöms därför som avgränsad åt väster. Dess bevarandegrad och kunskapsvärde inom undersökningsområdet bedöms som mycket låg.

Figur 2. Utdrag ur Fastighetskartan. Platsen för förundersökning är markerad med en blå rektangel. Fornlämningar registrerade i FMIS är rödmarkerade. Skala 1:10 000.

RAÄ-nr	Typ
26:1	Stadslager. Enköpings medeltida kulturlager.
37:1	Husgrund. Plats för gården Sämskarbo.
45:1, 3	Hög + täkt.
46:1	Tegelindustri, borttagen.
53:1-2	Hällristningar. Skålgropar.
59:1	Hällristning. Skålgropar.
60:1-2	Brandgrav, borttagen + lösfynd. 1 likarmat bågspänne av brons.
68:1-2	Gravfält. 1 brandgrav, 4 möjliga klumpstenar samt uppgift om borttagna brandgravar + fyndplats. Keramik, ben och kol.
75:1	Bytomt/gårdstomt. Gården Myran.
76:1	Stensättning, 2 st borttagna.
89:1	Boplats. Härdar, stolphål, kokgrop.

Tabell 1. Lämningar markerade i figur 2. Lämningarna är belägna i Enköpings socken.

Bakgrund

Ärendet

Fastighetsbolaget Enköpingshem planerar att anlägga en parkeringsplats på den västra sidan av fastigheten Sankt Ilian 3:1 i Enköpings tätort. Ytan ligger i anslutning till ett gravfält, Enköping 68:1. Fornlämningen blev 2015 föremål för en arkeologisk förundersökning då företaget Netto hade långtgående planer på att bebygga den östra delen av fastigheten. Resultatet visade att fornlämningen inte var avgränsad inom det då aktuella undersökningsområdet.

Länsstyrelsen i Uppsala län bedömde därför att det var befogat med en arkeologisk förundersökning. Insatsen motiverades med att fornlämningen skulle kunna sträcka sig in på den västra sidan av fastigheten, att fornlämningen hade ett stort vetenskapligt värde men att den samtidigt inte skulle vara ett hinder för byggnationen. Länsstyrelsen tog beslut i ärendet med stöd av 2 kap. 14 § första stycket Kulturmiljölagen (1988:950). Enköpingshem bekostade förundersökningen.

Syfte och målgrupp

Uppdraget var att avgränsa fornlämningens utbredning inom undersökningsområdet samt klargöra dess datering, bevarandegrad och kunskapsvärde. Resultatet skulle av länsstyrelsen kunna användas som besluts- och planeringsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämning. Målgrupper för förundersökningen var därför främst länsstyrelsen och Enköpingshem.

Topografi och fornlämningsmiljö

Förundersökningsområdet är beläget i stadsmiljö och avgränsades i norr av järnvägsspår, i öster av obebyggd och trädbevuxen tomtmark, i söder av Linbanegatan och i väster av en industritomt. Det aktuella undersökningsområdet utgjordes av ”övergiven” tomtmark rikligt bevuxen med träd och sly. På tomten har det tidigare funnits en tillverkningsindustri (arbetskläder). Norra och västra delen av fastigheten har också varit spårområde samt hyst järnvägsspår till hamnen. Denna del av undersökningsområdet hade stora mängder påförda massor, främst block, sten och grus, som planats ut till en jämn nivå. Den naturliga topografin var svagt sluttande från norr mot söder. Höjden över havet varierade mellan 23 och 26 meter. Underliggande sediment bestod av postglacial finsand.

På den angränsande fastigheten i öster påträffades 2015 en brandgrav samt boplatzlämningar (Enköping 68:1, figur 1). Majoriteten av anläggningarna återfanns i den östra delen av undersökningsområdet. I väster fanns dock två kokgropar ”som föreföll något apart placerade” (Hallgren 2015). Redan 1904 påträffades brandgravar i anslutning till 2015 års undersökningsområde – de återfanns ”under anläggning af vägstycke med tillhörande jernvägsport cirka 350 meter i vestlig riktning från Enköpings station.” På en enkel skiss som upprättades i november 1904 har fem gravar markerats in på platsen för den nya (riktningen av Sala-)vägen, omkring tio meter söder om järnvägen (SHM inv 12339).

Ytterligare två brandgravar påträffades några veckor senare. Knappt ett år senare, i september 1905, påträffades ”ungefär 60 alnar norrut från förra fyndplatsen vid Enköpings jernvägsstation ytterligare en lerurna omkring 3 fot under jordytan” (Enköping 68:2, SHM inv 12562).

Flera av gravarna hade skadats i samband med det inledande vägarbetet. Gravarna var 1–1,5 meter stora och omkring 1 meter höga. Gravgömmorna täcktes av stenpackningar. En av dem beskrivs som ett ”underjordiskt stenröse.” I graven som hittades 60 alnar norr om de övriga, var keramikkarlet med de brända benen placerat i en stenkista bestående av fyra mindre flata stenar. Bland de fynd som tillvaratogs fanns en skära, en synål samt fragment av en kniv. Både fyndmaterial, gravskick och gravform daterar gravfältet till senare delen av förromersk järnålder och/eller den inledande delen av äldre romersk järnålder.

Genomförande och metod

Fältarbetet genomfördes den 24–29 november 2016. När fältarbetet inleddes pågick fortfarande bortforslingen av de avverkade träden och slyn. Inledningsvis kunde sökschakt grävas i den halvan av undersökningsområdet som var tillgänglig och säker att vistas i. Sökschaktningen fortskred dock snabbare än bortforslingen av de fällda träden vilket innebar att ett kort uppehåll fick göras i fältarbetet. Placeringen av schakten styrdes således i första hand utifrån var det fanns en säker arbetsmiljö att lägga schakt och i andra hand utifrån den kända fornlämningsmiljön.

Förundersökningsområdet uppgick till cirka 5 000 m² och innebar hela tomten förutom en yta där det tidigare stått en byggnad med källare. I fält var det dock inte synligt var den västra begränsningen för byggnaden låg, varför två schakt har grävts inom denna del.

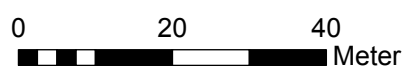
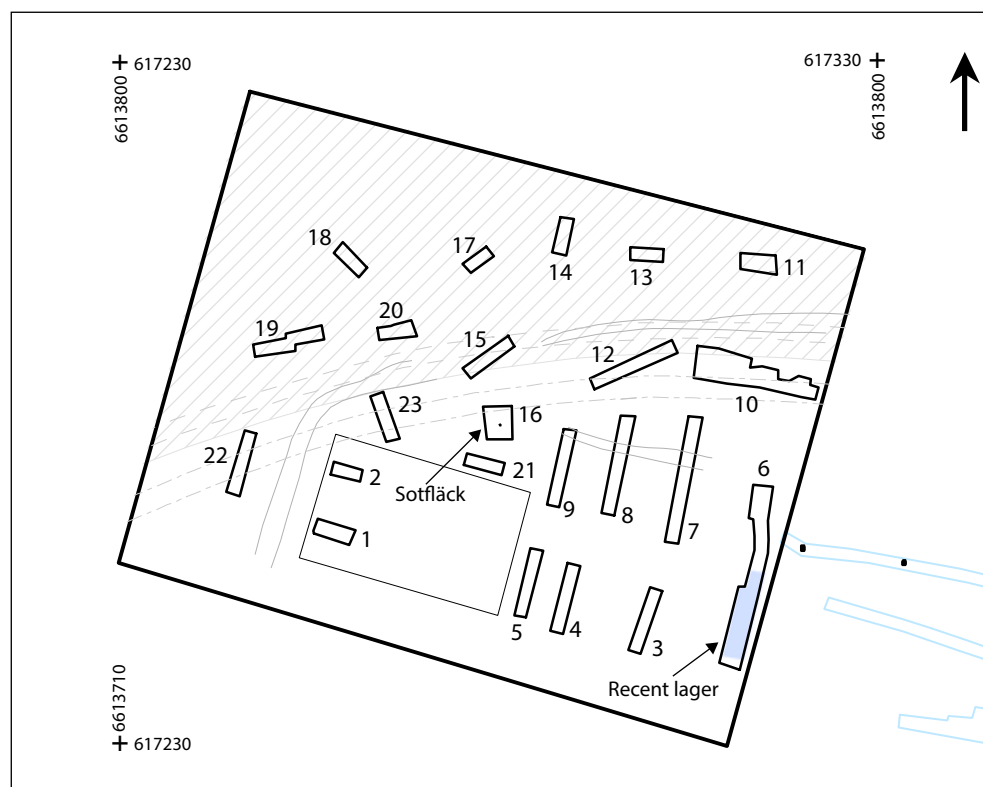
I syfte att fastställa utbredningen av fornlämning Enköping 68:1 grävdes 23 schakt med hjälp av grävmaskin. Schakten placerades med jämna mellanrum över hela undersökningsområdet. Sammanlagt grävdes omkring 400 m². Det motsvarar 8 procent av förundersökningsområdets storlek. Schakten var mellan 4 och 24 meter långa och 1,7–4 meter breda. Schaktens djup varierade mellan 0,3 och 1,4 meter.

Schakt, en anläggning, lager, och topografiska objekt mättes in med RTK–GPS. En kort översiktlig beskrivning gjordes över alla schakt samt framkommet lager och anläggning. Då lagren var uppenbart recenta grävdes dessa skiktvis igenom med grävskopa. Anläggningen grävdes i sin helhet för hand. Samtliga schakt lades igen efter avslutat fältarbete.

Resultat

En sotfläck, 0,30 × 0,20 meter stor och 0,04 meter djup, framkom. Anläggningen var något oregelbunden i form och hade en diffus avgränsning mot den omliggande orörda sanden. Fyllningen bestod av sotig sand. Sotfläcken är inte daterad.

Ett recent lager framkom i sydöst. Det var upp till 0,2 meter tjockt och bestod av sandig jord med sentida tegel- och järnfragment.

Figur 3. Schaktplan. Notera närheten till de två kokgropar som bland annat påträffades på den angränsande fastigheten i samband med en arkeologisk förundersökning 2015. Skala 1:1 000.

Teckenförklaring

Schakt	Fd byggnad
Sotfläck	Fd spårområde
Recent lager	Fd järnvägsspår
Topografisk höjdskillnad	Fd körväg
Undersökningsområde	Schakt 2015
	Kokgrop 2015

Utvärdering

Fornlämning Enköping 68:1 har avgränsats. De två kokgropar som påträffades vid 2015 års förundersökning på den angränsande fastigheten tycks utgöra fornlämningens västra begränsning. Bevarandegraden och kunskapsvärdet för fornlämningen inom förundersökningsområdet bedöms därför som mycket låg.

Figur 4. Översikt av förundersökningsområdets sydvästra del före sökschaktningen påbörjades. Den öppna ytan är platsen för en före detta industribyggnad. Resterande del av undersökningsområdet hade ännu inte röjts från avverade träd. Foto från nordost av Andreas Forsgren.

Figur 5. Förundersökningsområdets sydöstra del före sökschaktning. Inom den angränsande trädbevuxna tomten utförde KM år 2015 en arkeologisk förundersökning. Foto från västnordväst av Andreas Forsgren.

Figur 7. Översikt över förundersökningens nordöstra del. I förgrunden syns det igenfyllda schakt 1 och centralt i bild de påförda lager som sannolikt tillkommit i samband med att området använts som banvall och spårområde. Foto från sydväst av Maud Emanuelsson.

Figur 8. Schakt 22 grävs genom påförda massor. Foto från östsydost av Maud Emanuelsson.

Referenser

Hallgren, Anna-Lena. 2015. *Nybyggnation i Enköping*. Arkeologisk förundersökning, etapp 1. Fornlämning Enköping 68:1 och 68:2. Sankt Ilian 3:1. Enköpings socken och kommun. Uppsala län. Uppland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2015:48. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM16144
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-3526-16
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk förundersökning
<i>Undersökningsperiod:</i>	24–28 november 2016
<i>Personal:</i>	Maud Emanuelsson (projektledare) Andreas Forsgren
<i>Landskap:</i>	Uppland
<i>Län:</i>	Uppsala
<i>Kommun:</i>	Enköping
<i>Socken:</i>	Enköping
<i>Fastighet:</i>	Sankt Ilian 3:1
<i>Fornlämning:</i>	Enköping 68:1
<i>Ekonomisk karta:</i>	66G1BS Enköping
<i>Koordinater:</i>	x6613734/y617230 (SV hörnet)
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	Rh 2000
<i>Inmätningssystem:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inget dokumentationsmaterial förutom rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.

Bilaga 1. Schakttabell

Id	Storlek (m)	Djup (m)	Lager	Anmärkning
1	5,0 × 2,0	1,1	Fyllning av tegelsten från f.d. byggnad, även glas och kablar samt en betongvägg.	Intrasis id: OS200. Ej grävd i botten.
2	3,9 × 1,7	1,1	Fyllning av tegelsten från f.d. byggnad, även glas och kablar samt en betongvägg.	Intrasis id: OS204. Ej grävd i botten.
3	8,8 × 1,7	0,4	0,2 m matjord med enstaka tegelfragment, följt av 0,2 m silt med enstaka tegel, porslin och en bit obränt ben. Undergrund: sand.	Intrasis id: OS217.
4	9,2 × 1,7	0,5	0,2 m matjord med tegel, följt av 0,3 m silt med enstaka tegel och porslin. Undergrund: sand.	Intrasis id: OS221.
5	9,1 × 1,7	0,5	0,3 m matjord med tegel och stenplattor. Följt av 0,2 m silt med enstaka tegel, glas- och järnfragment. Undergrund: lerig sand.	Intrasis id: OS225.
6	24,3 × 1,7–2,9	0,5	0,3 m matjord, följt av 0,2 m silt med riklig förekomst av tegelfragment samt viss förekomst av glas- och järnfragment. Undergrund: lerig sand.	Recent lager. Intrasis id: OS246.
7	16,9 × 1,7	0,4–0,7	I schaktets norra del fanns ett upp till 0,7 m tjockt påfört lager med sten och stenblock samt en rostig cykel. I schaktets södra del bestod fyllningen av 0,2 m matjord följt av 0,2 m silt. Undergrund: berg i dagen och sand.	Intrasis id: OS260.
8	13,4 × 1,7	0,4–0,7	I schaktets norra del fanns ett upp till 0,7 m tjockt påfört lager med sten och stenblock. I schaktets södra del bestod fyllningen av 0,2 m matjord följt av 0,2 m silt. Undergrund: berg i dagen och sand.	Intrasis id: OS264.
9	10,5 × 1,7	0,4	I schaktets norra del fanns ett upp till 0,4 m tjockt påfört lager med sten och stenblock. I schaktets södra del bestod fyllningen av 0,2 m matjord följt av 0,2 m silt. Undergrund: sand.	Intrasis id: OS268.
10	16,4 × 1,7–4,2	0,4	0,1–0,2 m matjord följt av 0,2 m silt. Under detta fingrus med sotiga partier varav flera var långsmala. Grus och sotiga delar bedöms vara rester efter banverksamheten. Undergrund: sand	Intrasis id: OS268. Delar av schaktet har inte grävts i botten.
11	4,7 × 2,3	0,3–0,7	Påförda massor i form av sandig matjord med stenblock (0,30–0,50 m i diam), stenplattor och tegelkross. Undergrund: sand.	Intrasis id: OS361.
12	12,1 × 1,7	0,5	0,1–0,2 m matjord följt av 0,2 m silt. Därefter vidtog ett tunnare lager med fingrus med viss förekomst av sotiga partier. Undergrund: sand.	Intrasis id: OS435.
13	4,4 × 1,7	1,4	0,3 m matjord följt av 0,4 m tjockt lager av singelgrus. Under detta ett 0,7 m tjockt lager fingrus med inslag av sten och tegel. I norra delen av schaktet framkom berg i dagen alternativt stora markfasta stenar. Undergrund: sand.	Intrasis id: OS439.
14	4,8 × 1,7	0,9	0,2 m matjord samt 0,7 m sandig fingrus med småsten, glas, tegel och järnfragment. Undergrund: sand.	Intrasis id: OS443.
15	7,5 × 1,7	0,7	0,2 m matjord följt av sandig fingrus med sotiga partier och sten (upp till 0,6 m i diam), porslin, tegel och betongfundament. Undergrund: sand	Intrasis id: OS447.
16	4,4 × 3,6	0,3	0,2 m matjord med tegel följt av 0,1 m silt med tegel. Undergrund: sand.	Sotfläck. Intrasis id: OS459.
17	3,9 × 1,7	0,3	Ytligt fanns singelgrus och tegel. Schaktet är inte grävt i botten på grund av riklig förekomst av markfasta stenblock.	Intrasis id: OS500.
18	4,7 × 1,7	0,5	0,2 m matjord följt av 0,3 m silt med sten (upp till 0,5 m i diam). Undergrund: berg i dagen och sand.	Intrasis id: OS550.
19	9,3 × 1,7	0,6	0,2–0,3 m matjord, följt av 0,4 m grus med riklig förekomst av mindre stenar. Undergrund: berg i dagen och sand.	Intrasis id: OS554.
20	5,0 × 1,7	0,4	0,1 m matjord, följt av 0,3 m sandig fingrus. Ej grävd i botten på grund av tre markfasta stenblock.	Intrasis id: OS562.
21	5,2 × 1,7	0,45	0,2 m matjord följt av 0,25 m silt med rikliga mängder tegel och glas. Betongvägg i schaktets östra del.	Intrasis id: OS568.
22	8,4 × 1,7	1,25	0,25 m matjord, följt av 0,3 m fingrus med inslag av sotiga partier. Under detta 0,50 m sand med rikliga mängder skarpkantade stenar (upp till 0,5 m i diam), följt av 0,25 m silt. Undergrund: sand.	Intrasis id: OS576.
23	6,3 × 1,7	0,4–0,8	0,1 m matjord följt av 0,4 m sandig fingrus med rikliga mängder sten (upp till 0,5 m i diam), tegel och glas. Undergrund: berg i dagen och sand.	Intrasis id: OS610.